

Uređenje Bosne i Hercegovine onemogućava donošenje smislene energetske politike jer različite instance vlasti ne koordiniraju nužno ni svoje odluke ni politike. Rasprave, pa i investicije u sektoru, mahom se ugledaju na zapadne susede, pri čemu se ne vodi računa o specifičnostima BiH.

Ugalj, koji je decenijama bio najjeftinija energetska sirovina, omogućio je zemljama kao što je Bosna i Hercegovina da ostvare ekonomske benefite, zbog čega su se uglavnom zanemarivale ekološke posledice njegove eksploatacije i sagorevanja. Tek poslednjih desetak godina intenzivan razvoj tehnologije omogućio je efikasno korišćenje obnovljivih izvora energije i novu fazu energetske tranzicije, čiji je cilj potpuno napuštanje uglja kao energenta do 2050. godine.

Za elektro-energetski sektor Bosne i Hercegovine, koji najveći deo električne energije dobija iz termoelektrana na ugalj, energetska tranzicija predstavlja veliki izazov. Mada udeo Bosne i Hercegovine u emisiji gasova staklene bašte od 0,08 posto nije pojedinačno značajan, posledice emisije nastoje se rešavati globalno, zbog čega Bosna i Hercegovina, koja teži da postane deo Evropske unije, ima obavezu da sledi njene energetske politike. To bi konkretno značilo menjanje nacionalnih energetske politika, ograničavanje emisije gasova staklene bašte i investiranje u obnovljive izvore energije.

Interes Evropske unije leži u što efikasnijoj energetske tranziciji, pri čemu postojeće članice postavljaju visoke standarde. Sedam država članica EU već je ranije najavilo da će do 2030. godine ugasiti sve termoelektrane na ugalj, dok bi se zatvaranjem više od polovine takvih termoelektrana u Evropi do 2030. godine, prema pisanju Guardian, izbegao gubitak od oko 22 milijarde evra.

Za to vreme, energetska tranzicija Bosne i Hercegovine odvija se onako kako njena periferna pozicija nalaže - u senci interesa Evropske unije. Značajan korak bio je potpisivanje ugovora o osnivanju Energetske zajednice, čime je BiH postala deo evropskog regulativnog okvira. Cilj osnivanja Energetske zajednice je stvaranje jedinstvenog tržišta električne energije zemalja koje nisu članice Evropske unije, što omogućava slobodnu trgovinu električnom energijom i gasom.

Jedna od obaveza zemalja ne-članica je i povećanje udela obnovljivih izvora energije. Zahvaljujući kapacitetima termoelektrana na biomasu i hidroelektrana, obnovljivi izvori energije, kako navodi Bankwatch, trenutno čine 34 posto energetske sektora Bosne i Hercegovine, što bi se do 2020. godine trebalo povećati na 40 posto. Završena gradnja jedne i najavljena gradnja još jedne vetroelektrane u Hercegovini pokazuje kako uz bolju strategiju razvoja cilj nije nedostižan.

Bez obzira na trendove, energetske sektor BiH svoj razvoj i dalje oslanja na izgradnju

termoelektrana na ugalj – trenutno se manje ili više ozbiljno razmatra gradnja osam blokova termoelektrana, koje će koristiti takozvani čisti ugalj, što bi značajno smanjilo emisije gasova staklene bašte i sačuvalo rudnike od zatvaranja. Ali, kako zbog energetske politike evropske institucije nisu zainteresovane za finansiranje gradnje novih termoelektrane na ugalj, vlasti BiH su, ne slučajno, investitore našle u Kini.

Čisti ugalj i njegove prljave tajne

Zahvaljujući saradnji Kine i Sjedinjenih Američkih Država na istraživanju tehnologija sagorevanja uglja koja seže do početka '90-ih, i inicijativi koja je omogućavala jednostavnu komercijalizaciju tehnologije, Kina je u poslednjih 20 godina postala jedna je od vodećih zemalja u ovoj oblasti. Mada joj je istraživanje tehnologija sagorevanja uglja omogućilo energetska ekspanziju, ona se, kako navodi Guardian, polako zaustavlja.

Kina je u oktobru 2017. godine najavila da će obustaviti radove na izgradnji 151 termoelektrane na ugalj, ukupne snage 50.000 megavata. Gradnja ovih termoelektrana ne bi direktno povećala emisiju ugljendioksida, ali kako održiva energetska ekspanzija zahteva povećanje udela električne energije dobijene iz obnovljivih izvora, kineske investicije u ugalj se sele u zemlje poput Bosne i Hercegovine.

Finansijska održivost ovih investicija je upitna s obzirom na to da čisti ugalj, eufemizam koji se ustalio kao naziv tehnologija sagorevanja uglja na ekološki efikasniji i zdravstveno manje opasan način, ima i svoje prljave tajne.

Za razliku od uglja, cena gasa i naftnih derivata, i njihova distribucija zavisi od nestabilnih političkih okolnosti; tehnologija nuklearne fizije nikada nije bila konvencionalno dostupna, a potencijalna opasnost koju nuklearne elektrane i skladištenje otpada nose u očima javnosti je oduvek bila veća od potencijala nuklearne energije.

Dok je pitanje sigurnosti sastavni deo, a ponekad i fokus diskusija o korišćenju nuklearne energije, o posledicama korišćenja uglja nedovoljno se diskutovalo, pa cena električne energije dobijene sagorevanjem uglja nikada nije odražavala posledice eksploatacije i sagorevanja na širu zajednicu, ni njene ekološke troškove. Zbog toga je ugalj do nedavno bio osnovna energetska sirovina, a direktni troškovi električne energije dobijene sagorevanjem uglja bili znatno niži nego oni dobijeni na alternativne načine.

To je pogodovalo zemljama kao što je Bosna i Hercegovina, čija su obilna nalazišta uglja, postojeći kapaciteti termoelektrana i razvijena elekto-energetska infrastruktura omogućavali energetska nezavisnost zemlje, dok su tranzicijski haos i jeftina cena rada garantovali više nego konkurentne cene električne energije i unosnu zaradu od trgovanja strujom.

Bez obzira na to što je energetska sektor Bosne i Hercegovine trenutno stabilan i što nove

investicije obećavaju očuvanje postojećih kapaciteta, globalno tržište uglja pokazuje znakove nestabilnosti. Već nekoliko godine za redom globalno tržište stagnira, što se poslednji put desilo početkom '90-ih godina, a kinesko tržište uslovljava nestabilnost cene ovog energenta.

Budući da su obnovljivi izvori energije postali dovoljno efikasni, ugalj, ako je nekada i bio, neće još dugo biti najpovoljniji energent. Ključni trenutak u energetske tranziciji Bosne i Hercegovine doneće sistem trgovine emisijama. Zemlje članice Evropske unije i još nekoliko razvijenih zemalja su ovim sistemom, koji funkcioniše na načelu „ograničenja i trgovine”, postavile ograničenja kojima nastoje regulisati granične vrednosti emisije gasova staklene bašte. U teoriji, ovaj sistem bi trebao funkcionisati tako da cena električne energije dobijene sagorevanjem fosilnih goriva raste zajedno sa emisijom gasova staklene bašte, a za emisije preko postavljenih ograničenja naplaćuju se dodatne naknade.

Ugovor o osnivanju Energetske zajednice trenutno se ne oslanja na sistem trgovine emisijama, pa Bosna i Hercegovina još nije obavezna da poštuje ova ograničenja, ali od nje se, kao buduće članice, očekuje da njene energetske politike odgovaraju politikama Evropske unije. Uz naknade koje elektroprivrede već plaćaju za ekološko zagađenje, otvoreno tržište energije, i subvencije za istraživanje i korišćenje obnovljivih izvora energije, sistem trgovine emisijama je najveća opasnost da investicije u ugalj postanu takozvana nasukana sredstva.

Bez jasne strategije energetska tranzicija postaje savršena ilustracija stanja u Bosni i Hercegovini, zemlji zarobljenoj u postdejtonskoj disfunkcionalnosti, čije se državne institucije deklarativno obavezuju da sprovode progresivne energetske politike, dok one entitetske osiguravaju garancije za potencijalno neodržive investicije. Cena tih investicija, prljave energije i ekološkog zagađenja može biti znatno veća nego što je država i njeni stanovnici mogu platiti.

Izvor: Klimatska i energetska tranzicija Balkana